

Yttrande över del 2 av remiss från Socialdepartementet: Jämställt föräldraskap och goda uppväxtvillkor för barn - en ny modell för föräldraförsäkringen (SOU2017: IO1)

Bakgrund

Remissen ska besvaras i två delar varav detta tjänsteutlåtande avser den andra delen. Remissen ska vara besvarad senast den 2 maj 2018.

Utredningen föreslår en ny modell för föräldraförsäkringen. I dag har föräldrarna tillsammans 480 dagar plus 10 så kallade "pappadagar" vid barnets födelse. I förslaget tas pappadagarna bmt och ingår i föräldrapenningen och föräldrarna får tillsammans totalt 460 dagar, alltså 30 dagar färre än idag. En höjning av hur många dagar som reserveras till varje förälder och ej kan överlätas föreslås. Antalet dagar som är vikta för en förälder ökar från 90 till 151. Enligt förslaget måste 390 dagar tas ut under de tre första åren. Därefter får föräldrarna använda 10 dagar per år när barnet är 3-10 år.

De så kallade "lägstånivådagarna" försvinner och samtliga föräldraledighetsdagar baseras istället på SGI (sjukpenning grundande inkomst). Detta innebär att ersättningen per dag i snitt kommer att bli högre. Idag får föräldrar 90 dagar där ersättningen är 180 kronor om dagen. Utredningen konstaterar att många avstår från att ta ut dessa dagar.

Föräldraförsäkringen föreslås anpassas till olika familjekonstellationer. Bland annat ska vissa dagar kunna lämnas över till en släkting eller närstående till familjen.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2019.

Ärendet

Föreningen Sveriges socialchefer (FSS) har i januari 2018 erhållit rubricerat slutbetänkande på remiss. Remissen ska besvaras i två delar varav detta remissvar berör den andra delen.

Föräldraförsäkringens huvudsyfte är att möjliggöra för föräldrar att förena arbete och familj. Försäkringen är utformad för att främja deltagande på arbetsmarknaden. Kvinnors och mäns arbetsliv och arbetsmarknadens villkor har därför en central betydelse för hur föräldraförsäkringen är uppbyggd och fungerar.

Utredningen har haft i uppdrag att göra en översyn av reglerna för föräldraledighet och föräldraförsäkring. Syftet har varit att identifiera problem och föreslå åtgärder för att föräldraförsäkringen i högre grad än i dag ska bidra till jämställdhet på arbetsmarknaden, ett jämställt föräldraskap och även fortsatt bidra till goda uppväxtvillkor för barn.

Utredningen konstaterar att arbetsmarknaden fortfarande i hög utsträckning är könssegregerad. I jämförelse med män har kvinnor oftare tillfälliga anställningar, i genomsnitt längre ledigheter i samband med att de blir föräldrar och arbetar i högre utsträckning deltid. Kvinnor är också i genomsnitt mer sjukskrivna än män och en orsak till detta är att kvinnor- generellt sett- tar större ansvar för familj och hemarbete. Även om kvinnor i genomsnitt har längre utbildning än män tjänar de i genomsnitt mindre. Kvinnor återfinns också mer sällan än män i chefspositioner.

Barnfamiljernas livsvillkor och synen på föräldraskap har också förändrats sedan föräldraförsäkringen infördes. Ungefär 25 procent av alla barn har föräldrar som inte lever tillsammans. Två av tio familjer består av en ensamstående förälder, oftast en ensamstående mamma. Knappt en av tio familjer är en s.k. ombildad familj, dvs. en familj där en eller båda föräldrarna har barn från ett tidigare förhållande. Det saknas officiell statistik om hur vanligt det är att barn har fler än två vuxna som utövar ett föräldraskap, exempelvis när en ensamstående kvinna eller ett lesbiskt par väljer att gå samman med en man eller ett manligt par för ett delat föräldraskap. Barns familjesituationer ser olika ut och kan också variera över tid. Det kan konstateras att dagens regelverk medför begränsningar i möjligheten att använda föräldrapenningfölmåner för vissa familjekonstellationer.

Nu aktuellt yttrande ska vara Socialdepartementet tillhanda senast den 2 maj 2018.

FSS bedömning

Föreningen anser att föreslagen ny modell för föräldraförsäkring lyfter fram de viktigaste intentionerna med utredningen, barnets bästa och barns rätt till omvårdnad och kontakt med båda sina föräldrar utifrån principen om ett jämställt föräldraskap.

Trots detta menar FSS att utformningen av försäkringen balanserar mellan att styra och att ge utrymme för självbestämmande. Föräldrapenningen har många olika och ibland motstridiga syften att uppfylla. Dels ambitioner om att tillgodose barns rätt till omsorg och omvårdnad av sina föräldrar, ge möjligheter att kombinera arbetsliv och familjeliv (oavsett arbetsförhållanden och villkor på arbetsmarknaden) Dels uppnå högre jämställdhet mellan män och kvinnor, ge förutsättningar för ekonomisk självständighet och en god levnadsnivå för barnfamiljerna. Förändringarna av försäkringen innebär en balansgång och avvägning mellan olika syften, målsättningar och värderingar. Dessa ambitioner kan både samverka men även komma i konflikt med varandra och får då l med en politisk dimension.

Utredningens förslag om totalt antal dagar kombinerat med antal reserverade dagar och åldersgränser bedöms leda till för barnet ökad tillgång till föräldrarna och bidra till en jämnare fördelning av omsorgsansvaret även när barnet är äldre och ledighetsbehovet i högre utsträckning är av kortvarig karaktär. Den flexibilitet som utredningen anser ska bibehållas ger ett visst utrymme för föräldrarna att göra val och bedömningar om hur vården av barnet bör fördelas och arrangeras, men har genom förslagen om ytterligare reserverade dagar och de absoluta tidsgränserna minskat.

FSS anser att möjligheten att överlämna dagar med föräldrapenning till en annan närstående person kommer att ge positiva konsekvenser för de barn som omfattas och anser därför att förslaget bör tillstyrkas. För barn som har en förälder som är ensam i vården skulle det vara värdefullt om föräldern fick utökade möjligheter att lämna dagar till en annan person. Det är en trygghet för barn att ha nära rlationer

till flera vuxna och en fördel om sådana relationer kan grundläggas tidigt i barnets liv. För barn i familjer där flera vuxna utövar en föräldraroll, dvs. utöver vårdnadshavaren eller vårdnadshavarna, skulle det underlätta möjligheterna till anknytning och till att bygga upp och behålla nära och långvariga relationer samt att få en vardaglig kontakt och insyn i förskole- och skolverksamhet m.m.

Lägstanivån inom föräldrapenningen föreslås tas bort. Värdet av dessa dagar består främst av rätten till ledighet då den ekonomiska kompensationen är mycket låg. För en förälder som önskar ha kortvariga ledigheter kan användande av lägstanivådagarna innebära en stark förhandlingsposition eftersom möjligheterna att neka ledighet är små, och inkomstförlusten kan vara hanterbar när det enbart gäller ett fåtal dagar eller som en utfyllnad till föräldrapenning enligt sjukpenningnivån. Slopandet av lägstanivådagarna leder till konsekvensen att flexibiliteten i föräldraförsäkringen minskar för de föräldrar som har möjlighet att använda dagarna på ovanstående sätt. Ersättningen för lägstanivådagarna är dock så låg att den i många fall inte fungerar som ersättning för förlorad arbetsinkomst. Föräldraförsäkringen ger därmed inte alla föräldrar reella ekonomiska möjligheter att vårda sina barn under dessa 90 dagar. Slopandet av lägstanivådagarna kompenseras genom att föräldrar istället genom den nya modellen får 460 dagar på sjukpenning- eller grundnivå att jämföra med nuvarande 390 dagar på sjukpenning- eller grundnivå. FSS anser att förslaget bör tillstyrkas eftersom det antas gynna barn då det är dessa dagar flest föräldrar inte använder. En ändring i enlighet med utredningens förslag skulle möjliggöra för föräldrar att ersättas i högre grad för det inkomstbortfall som föräldraledighet innebär och därmed ett ökat intresse att faktiskt använda dagarna.

Förslaget om undantag från fördelningen av föräldrapenningdagar vid långvariga fängelsestraff bedöms vara positivt för de barn som berörs. Utan nu föreslaget undantag ges barn med föräldrar med långvariga fängelsestraff inte samma möjlighet till familjeliv och stöd från den andra föräldern. FSS ställer sig därför positivt till förslaget.

FSS anser att det utökade skyddet för kvinnor med graviditetspenning är positivt. De kvinnor som är i behov av graviditetspenning ges därmed samma förutsättningar som övriga kvinnor till uttag av föräldrapenning.

Många föräldrar använder idag sparade dagar för att kunna förlänga barnens ledigheter vilket leder till minskade behov av omsorg. Enligt förslaget har föräldrar endast tillgång till 10 föräldrapenningdagar per år när barnet är 3-10 år. Detta kan antas ge ett ökat behov av barnomsorg och skolbarnomsorg under lov. Dessa effekter är inte omnämnda i utredningen och FSS vill framhålla att det finns en risk för ökade kostnader för barnomsorg och skolbarnomsorg som en följd av förslaget om ändrade åldersgränser. FSS menar också att den bedömning som utredningen gjort avseende att den nya modellen kommer att leda till en jämnare fördelning snarare än ett minskat uttag kan vara tveksam. Det finns en risk för att föräldrar, åtminstone initialt, inte kommer att utnyttja samtliga de 151 dagar som enligt förslaget reserveras för dem. Hur stor denna risk är, är svårt att bedöma. I de fall fler föräldrar än vad som beräknats inte använder samtliga reserverade dagar blir konsekvensen att fler barn får en tidigarelagd förskolestart. Detta föranleder ökade kostnader för kommunerna.

Hittills har familjer med kvarvarande föräldradagar uppmanats att i första hand använda dessa innan ekonomiskt bistånd kan bli aktuellt. Med de nya förslagen kan

en familj som har föräldradagar kvar ändå vara hänvisade till försörjningsstöd då dagarna är förbehållna den arbetande föräldern. Kommunerna påverkas även av att vissa av de föräldrar som kommer till Sverige med barn och som inte omfattas av etableringsuppdraget kan få utökat behov av ekonomiskt bistånd när försöljning via föräldrapenningen begränsas. FSS anser därför att utredningen inte i tillräcklig grad har beaktat de omständigheter som förslagen medför för en familj där ena parten arbetar och den andra är föräldraledig utan ett arbete att vara ledig från. När den hemmavarande förälderns föräldradagar är slut, och den andra föräldern inte har använt sina dagar, kan familjen komma att hamna i en situation där kompletterande ekonomiskt bistånd behöver beviljas.

Med hänsyn tagen till ovanstående synpunkter är FSS samlade bedömning att förslaget i slutbetänkandet kan leda till många positiva effekter utifrån ett samhällsekonomiskt-, jämlikhets- och barnperspektiv.

FSS välkomnar därför förslaget under förutsättning att kommunernas förväntat ökade kostnader för ekonomiskt bistånd och barnomsorg kompenseras i enlighet med finansieringsprincipen